

Umjetnost kao poticaj govornog izražavanja

Beg, Petra

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:669473>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-06**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

PETRA BEG

UMJETNOST KAO POTICAJ GOVORNOG IZRAŽAVANJA

Završni rad

Pula, 2018.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

PETRA BEG

UMJETNOST KAO POTICAJ GOVORNOG IZRAŽAVANJA

Završni rad

JMBAG: 0303062161, izvanredni student

Studijski smjer: Predškolski odgoj

Predmet: Govorno izražavanje

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Filologija

Znanstvena grana: Lingvistika

Mentor: prof. pred. Irena Mikulaco

Pula, 2018.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani _____, kandidat za prvostupnika _____ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

Pula, _____, _____ godine

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, _____ dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom

_____ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

Pula, _____ (datum)

Potpis

SADRŽAJ:

1. UVOD	3
2. RAZVOJ DJEČJEG GOVORA	4
2. 1. Govor	4
2. 2. Predverbalna komunikacija (od rođenja do kraja prve godine).....	5
2. 3. Razvoj govora do šeste godine života	8
2. 4. Načela razvoja govora.....	9
2. 4. 1. Poticajna okolina	10
2. 4. 2. Kretanje.....	10
2. 4. 3. Izlaganje prirodnom svjetlu i svježem zraku	11
2. 4. 4. Emocionalan odnos.....	12
2. 4. 5. Razgovor s djetetom	13
2. 4. 6. Čitanje priča i poezije	14
2. 4. 7. Razvoj fine motorike.....	15
2. 5. Uloga odgojitelja u govornom razvoju djeteta/ djece	15
3. UTJECAJ UMJETNOSTI NA RAZVOJ GOVORA	16
3. 1. Glazbena umjetnost	17
3.1.1. Povezanost govora i glazbe	18
3. 1. 2. Glazbena mogućnost predškolske djece.....	19
3.2. Likovna umjetnost	20
3. 3. Dječja književnost.....	23
3.3.1. Slikovnica	23
4. ISTRAŽIVANJE	26
4. 1. Predmet istraživanja	27
4. 2. Cilj	27
4. 3. Metode istraživanja	28
4. 4. Materijali i sredstva za rad.....	28

4. 5. Motivacija	29
4. 6. Rezultati istraživanja	30
5. ZAKLJUČAK.....	45
Literatura	46
Popis slika:	47
Sažetak.....	48
SUMMARY	49

1. UVOD

Tema rada „Umjetnost kao poticaj govornog izražavanja“ prikazat će utjecaj likovne umjetnosti na razvoj djetetova govora od najranije dobi i obuhvatiti ključne pojmove o fazama razvoja dječjeg govora. Cilj je rada utvrditi utjecaj umjetničkog izričaja na poticanje razvoja dječjeg govora. Provedenim istraživanjem u vrtićkoj skupini želi se pokazati kako likovna umjetnost potiče djecu na kreativnost, ne samo u likovnom izražavanju, već i potiče maštu u govornom razvoju i izražavanju.

Dijete se od najranije dobi susreće s raznim oblicima umjetničkog izraza što izravno utječe na njegov razvoj i potiče njegove stvaralačke procese. Likovnu umjetnost, koju dijete prvotno prima osjetom vida, izuzetno je pogodno za poticanje govornog izražavanja i poticanje njenog razvoja u smislu jezičnog izražavanja, razvoju i bogaćenju osobnog rječnika, kultiviranju govora i uspostavljanju veze između likovnog djela i jezične aktivnosti.

U radu je posebno naglašena potreba rada s djecom od najranije dobi za što je važno osigurati poticajno okruženje i stvoriti uvjete za pravilan pristup razvoju dječje kreativnosti.

U prvom dijelu rada opisat će se razvoj govora prema razvojnim fazama u sustavu verbalnih i neverbalnih pojava u predškolskoj dobi djeteta, načela razvoja govora, uloga odgojitelja u govornom razvoju djeteta i utjecaj raznih oblika umjetnosti na razvoj govora.

Drugi dio rada sadrži istraživanje provedeno za jednodnevnog boravka u Dječjem vrtiću „Pahuljica“ na otoku Rabu. Istraživanje na temu „Krokodil“ provelo se u vrtićkoj grupi djece od dvije do šest godina.

Istraživački rad pokazat će kako umjetnički izraz, tj. slikovnica, ali i dječji crtež, može biti poticaj za razvoj dječjeg govora.

2. RAZVOJ DJEČJEG GOVORA

Govor je temelj ljudske komunikacije i značajan je za cjelokupan djetetov razvoj. Već prva izgovorena riječ predstavlja veliku radost.

Za razumijevanje i poticanje dječjeg govora od velike je važnosti poznavanje faza njegova razvoja. Pritom valja napomenuti da se svako dijete individualno razvija te da ove faze služe samo kao smjernica, odnosno da je dijete uvijek potrebno promatrati cjelovito uzimajući u obzir i ostale čimbenike poput socijalnog okruženja, predispozicija i sl. (Velički, Katarinčić, 2011: 74.).

Velički i Katarinčić u svojoj knjizi „Stihovi u pokretu“ navode kako u literaturi govor možemo pratiti u dva osnovna razdoblja, a to su predverbalno i verbalno razdoblje. Predverbalnim razdobljem smatra se razdoblje od rođenja do prve smislene riječi ili rečenice, a verbalnim razdobljem razdoblje od prve smislene riječi/ rečenice do automatizacije govora i njegovog daljnjeg razvoja (bogaćenje rječnika, složenije rečenice, kultiviranje govora).

2. 1. Govor

Govor je bio i ostao osnovni način komuniciranja među ljudima. Preduvjeti za njegov razvoj jesu: dobro zdravlje, uredno razvijeni govorni organi, uredan sluh, uredan intelektualni razvoj te stimulativno okruženje (Andrešić, Benc Štuka, Grego Crever, Ivanković, Mance, Mesec, Tambić, 2010: 8.).

Sustav verbalnih i neverbalnih znakova koji imaju značenje i koji se koriste u komunikaciji među ljudima. Neki elementi neverbalnoga govora mogu se razviti i u životinja (npr. primata). U užem smislu pod govorom se razumijeva komunikacija riječima. Drži se da u čovjekovu mozgu postoji naslijeđeni sklop povezanih područja koji djetetu omogućuje postupno učenje govora i razumijevanje fonoloških, sintaktičkih i semantičkih aspekata govora. Da bi dijete naučilo govoriti, nužni su poticaji i potpora sociokulturne okoline u kojoj ono živi, jer djeca koja žive u socijalnoj izolaciji do puberteta i uz višegodišnju intenzivnu rehabilitaciju mogu naučiti samo najosnovnije sastojke govora. Temelj za razvoj govora u djeteta jest tzv. »gukanje«, kada dijete proizvodi gotovo sve zvukove koji se govornim aparatom mogu proizvesti. Svako dijete ima temelj za stjecanje

bilo kojega jezika. Prve riječi djeteta izgovara u dobi približno od deset do trinaest mjeseci. Zajedničkim utjecajem razvoja djetetovih kognitivnih (spoznajnih) sposobnosti i verbalnog ponašanja osoba koje se djetetom bave njegov govor postaje sve složeniji. Osim u sporazumijevanju među ljudima, govor ima značajnu ulogu u procesima mišljenja. Velik dio mišljenja odvija se u riječima i rečenicama. Neki psiholozi pretpostavljaju da nema misli bez govora, ponajprije tzv. tihog ili unutarnjeg govora, koji se očituje u malim pokretima govornog aparata. Iako tihi govor nije nužan za mišljenje, govor kao sustav pojmova i pravila njihova kombiniranja znatno utječe na mišljenje. Područja u mozgu koja omogućuju izgovaranje riječi i razumijevanje govora u većine ljudi (kako dešnjaka tako i ljevaka) smještena su u lijevoj polutki. Poremećaji u mozgovnom ustrojstvu govora dovode do različitih govornih poremećaja koji se zajedničkim imenom nazivaju afazije (<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=22886> pristupljeno 4. rujna 2018.).

2. 2. Predverbalna komunikacija (od rođenja do kraja prve godine)

Uredan razvoj predverbalne komunikacije, od samoga rođenja do progovaranja prve smislene riječi, iznimno je važan preduvjet za kasniji govorno-jezični razvoj djeteta. Tako, govor se ne počinje razvijati prvom riječju, nego prvim danom života. A možda i još ranije, još u utrobi, kada čedo sluša glas svoje majke i uči razlikovati taj glas od ostalih glasova, jer ne smijemo zaboraviti da se govor razvija upravo slušanjem. Dokumentirana iskustva mnogih roditelja otkrila su zanimljivu pojavu: kada je majka u podmakloj trudnoći (nakon šestog mjeseca, kada je fetusov sluh već razvijen) čitala slikovnicu "svojem truhu" prije odlaska na počinak, beba je nakon rođenja prije spavanja najviše voljela slušati upravo tu priču (Posokhova, 2008: 13.).

Također, budući da je razvoj govora usko vezan uz glazbu, zanimljiv je i podatak da glazbu koju je redovito slušalo u utrobi, novorođenče prepoznaje i voli više od drugih skladbi. No krenimo redom, od prvog dana djetetova života.

Prva faza razvoja predverbalne komunikacije, a time i govora, traje od rođenja do osmog tjedna, odnosno prva dva mjeseca života. To je faza fiziološkog krika i refleksnog glasanja. To su spontana glasanja koja odražavaju fiziološko emocionalno stanje bebe. Beba uzdiše, kiše, kašlje, plače kada je gladna, ili osjeća nelagodu. Kao što beba čini

mnogo spontanih pokreta nožicama, ručicama i prstićima, tako također nesvjesno pokreće govorne organe jezik, usnice, donju vilicu i glasnice. Procjena krika ima vrlo važno značenje. Krik zdravog novorođenčeta je glasan, bistar, čist, s kratkim uzdahom i produljenim izdahom. Simptom rizika (mogućeg razvojnog poremećaja) je kada je dojenčev krik prodora ili vrlo tih, kada se sastoji od kratkih naglih vriskova ili tihog jednolično stenjanja i kada beba plače nekoliko dana zaredom bez somatskog razloga (kad je ništa ne boli i ne smeta). Iako se u prvoj fazi još ne radi o pojavi pravih govornih glasova, ona je vrlo važna za cjelokupni govorni razvoj. U prvoj fazi počinje stvaranje prvih, za govor važnih, senzomotoričkih veza u živčanom sustavu. Mozak bebe postupno uči kontrolirati izgovor glasova i slušanje. Taj proces čini temelj za ostvarivanje svjesnoga razvoja govora. On počinje u prvoj fazi i traje tijekom cijeloga pripremnog razdoblja predverbalne komunikacije. Prvo dolazi do uspostavljanja kontrole nad intenzitetom glasa (putem kontrole rada abdominalnih mišića) pa kontrole visine glasa (rad glasnica) pa, konačno, kontrole različitih pokreta govornim organima u usnoj šupljini. Slušanje se razvija tako da beba postaje vrlo osjetljiva na glasove ljudskoga govora. Na početku drugog mjeseca pojavljuje se specifična reakcija na ljudski govor u obliku slušne koncentracije. Između šestog i osmog tjedna se, u kontaktu s odraslima pojavljuje prvi društveni osmijeh. Druga faza razvoja govora traje od osmog do dvadesetog tjedna (od drugog do petog mjeseca). Ta je faza praćena kvalitetnom promjenom krika, pojavom smijeha i gukanja. Proces uspostavljanja svjesne kontrole nad izgovorom i slušanjem nastavlja se tako da dojenče počinje ovladavati prvim elementom ljudskog govora - intonacijom. Tako se od trećega mjeseca razvija intonacija kvaliteta krika: krik se mijenja ovisno o bebinom stanju. Krik nije nimalo jednoličan, nego je vrlo izražajan i bogat. Beba na razne načine daje majci glasovne signale da je gladna, mokra, da je nešto boli i smeta. Beba reagira, a govor roditelja vlastitim glasovnim reakcijama. (Posokhova, 2008:14.)

Beba na početku izgovara kratke glasove oponašajući intonaciju odraslih. Kasnije se te reakcije produljuju, postaju ritmičnije, intonacijski složenije. U toj je fazi vrlo važno s bebom ostvarivati što bogatiju emotivnu komunikaciju. Otprilike od dvanaestog tjedna života u zdrave djece učestalost krika se smanjuje i pojavljuje se početno gukanje. Glasovi gukanja pojavljuju se kao reakcija na osmijeh, na govornu i emotivnu interakciju s roditeljima, kada mazimo i grlimo bebu, razgovaramo s njom. Važna uloga druge faze razvoja govora sastoji se u tome da se ostvaruje prijelaz od refleksnog spontanog glasanja prema pravom komunikativnom glasanju. Tako zdrava beba aktivnije guče u

prisutnosti odraslih osoba. U četvrtom mjesecu života sposobnost razlikovanja intonacije govora odraslih se usavršava. Pojavljuju se počeci oponašanja i aktivno smijanje kao reakcija na emotivno komuniciranje s odraslima. Gukanje se sastoji uglavnom od samoglasnika, ali na kraju druge faze pojavljuju se reducirani suglasnici. Glasovi gukanja se javljaju na izdisaju i postaju početkom ovladavanja govornim disanjem. Ostvaruje se intenzivni razvoj intonacijskog elementa govora, glasovi gukanja se postupno približavaju standardnim govornim glasovima. Psiholozi su ustanovili zanimljiv fenomen - na samom početku razvoja govora (u prvoj fazi) beba izgovara glasove prisutne u različitim svjetskim jezicima, ali tijekom komunikacije s odraslima jedne jezične sredine, sposobnost izgovaranja glasova ostalih jezika postupno se smanjuje. Poznato je da dijete do desete godine znatno lakše ovladava stranim jezikom nego starije dijete ili odrasla osoba.

Simptomi rizika poremećaja u govoru u drugoj fazi su odsutnost ili nedostatak intonacijske izražajnosti krika i gukanja, jednolično, monotono, tiho, usporeno gukanje, odsutnost smijeha i dominacija nazalnih glasova.

Treća faza počinje između dvadesetog i traje do tridesetog tjedna. U toj se fazi pojavljuju glasovne igre i brbljanje. U usnoj se šupljini sve više oblikuju suglasnici. Beba je već narasla, pa u usnoj šupljini ima više prostora za različita složenija kretanja jezikom. Postupno se pojavljuje početno slogovno glasanje (baaa, maaa, taaa) koje kasnije prelazi u slogovno brbljanje koje se sastoji u ponavljanju slogova uz kontrolu sluhom. To je razdoblje od ogromnog značenja u govornom razvoju, jer se ostvaruje spajanje odvojenih glasova u glasovne sekvence na temelju kojih se gradi četvrta faza (počinje između dvadesetog i dvadeset i petog tjedna i traje do pedesetog tjedna). Prati se aktivnim slogovnim brbljanjem. Upravo sada, prema svojim akustičkim kvalitetama, glasovi dječjeg brbljanja počinju podsjećati na prave glasove materinskog jezika. Taj se proces ostvaruje putem ponavljanja istoga sloga (ba-ba, ma-ma, ta-ta, pa-pa). Brbljanje postaje socijalno - dijete aktivno brblja u igranju s odraslima. Brbljanjem pokušava privući pozornost odrasle osobe, pruža ručice, igračke, pažljivo sluša ljudski govor. Kod zdrave djece slogovno brbljanje postaje samostalna komunikativna aktivnost. Istodobno se razvija početno razumijevanje ljudskoga govora. Dojenče vrlo pažljivo prati na njega usmjerene aktivnosti roditelja i pokušava razumjeti njihovo značenje. Oko devetog mjeseca slogovno glasanje postaje mnogo bogatije. Dojenče počinje spajati različite slogove i izgovara ih sa značenjem, uz gestovnu imitaciju (npr. "pa-pa" praćeno mahanjem ručicom na odlasku). Razumijevanje govora se intenzivno razvija. Na kraju prve godine života, odnosno razdoblja predverbalne komunikacije, dojenče svjesno reagira na vlastito ime, na riječ

"Ne!" i na jednostavan nalog ("Daj mi loptu!") te usmjerava pogled prema imenovanim osobama i igračkama ("Gdje je tata?", "Gdje je auto?"). Aktivno se proširuje pamćenje, dojenče živo reagira na promjene okoline, pojavu nepoznatih osoba (krije se iza majke i sa zanimanjem razgledava neznanca). Posebno je oštra reakcija na odvajanje od majke, što može utjecati na pojavu odstupanja u govornom razvoju. U tom je razdoblju vrlo važno ostvarivati predmetnu komunikaciju s bebom pomoću jarkih šarenih igračaka i predmeta. Zdravo dijete uvijek živo reagira na novi predmet, ali odnos prema različitim predmetima je različit. Nedostatak predmetne komunikacije s odraslima i rano odvajanje od roditelja mogu ozbiljno kočiti razvoj govora. Upravo se ta faza smatra vrlo osjetljivom fazom za razvoj govora. Dojenče je od sada posebno osjetljivo na usvajanje svih elemenata materinskog jezika. Razvoj govora odvija se usavršavanjem svjesne glasovne percepcije ljudskoga govora, a ne isključivo oponašanjem. Dijete postupno i svjesno gradi vlastiti senzomotorički govorni sustav. Simptomi rizika pojave poremećaja govora tijekom treće i četvrte faze su odsutnost ili ukočenost slogovnog brbljanja, jednolično usporeno brbljanje koje nije povezano s komunikacijom (kao kod pospanog djeteta), nerazumijevanje i neslijeđenje jednostavnih govornih uputa kao što su: "Daj mi!", "Dodi!", "Pusti to!", "Pogledaj me!" i odsutnost govornog oponašanja. (Posokhova, 2008:16.)

2. 3. Razvoj govora do šeste godine života

Tijekom prve godine života posebno se intenzivno razvija intonacijski element govora u povezanosti s emocijama, gestama i izrazima lica. Priprema se glasovna baza govora i razumijevanje. Na temelju toga pojavljuju se prve smislene riječi. Od sada (nakon što je dijete napunilo jednu godinu i izgovorilo svoju prvu smislenu riječ) razvoj govora prati se prema broju riječi koje dijete upotrebljava. Jednogodišnje dijete uredna razvoja barata nekolicinom riječi, dvogodišnjak ima fond od dvjesto do tristo, a trogodišnjak tisuću petsto do dvije tisuće riječi. Dakle, djetetov se fond riječi (vokabular) intenzivno popunjava. U svakog djeteta (i općenito svake osobe) razlikuju se dva fonda riječi - pasivan i aktivan. U pasivan se fond riječi ubrajaju riječi koje dijete zna, ali ih ne upotrebljava u vlastitom govoru. To su uglavnom "odrasle" riječi koji mu nisu još dostupne, ali ih razumije. Vrlo je važna veličina aktivnog fonda riječi, odnosno broja riječi koje dijete stvarno koristi u vlastitom govoru i razumije njihovo potpuno značenje. Prema

veličini aktivnog rječnika često procjenjujemo mentalni razvoj u drugoj godini, osobito u prvoj polovici (od dvanaest do osamnaest mjeseci). Govor se sastoji od pojedinih riječi (imenica i glagola) koje je dijete usvojilo iz govora odraslih (mama, tata, baka, sok, medo, auto itd.) ili stvorilo sâmo (am-am ku-ku, bi-bi). U posljednjoj polovici druge godine dijete počinje spontano povezivati dvije riječi i stvarati svoje prve rečenice ("Daj auto", "Ne jesti", "Gdje mama?"). Nakon navršene dvije godine dijete upotrebljava u govoru rečenice sastavljene od dvije do tri riječi. Nastavlja se intenzivan razvoj razumijevanja. Dvogodišnjak mnogo više razumije nego što može samostalno izraziti riječima. Izgovor većine glasova još je nejasan. Značenje pojedine riječi vrlo je široko (jedna te ista glasovna sekvenca u različitim se situacijama upotrebljava za označavanje različitih stvari). Dijete ne veže riječ za uvijek isti predmet, nego za ono što mu je u tom trenutku zanimljivo privlačno i važno. Ta pojava, tipična za djecu od godinu dana do dvije i pol godine, postupno se smanjuje i nestaje kako se djetetov fond riječ proširuje novim riječima. (Posokhova, 2008:17.)

U razdoblju od druge do šeste godine izgovor glasova se postupno "brusi", postaje razumljiv i jasan, fond riječi se povećava i govor postaje gramatički ispravan. Od dvije i pol do tri godine dijete dobro razumije kratke priče i bajke. Od četvrte do šeste godine razumije složene proširene rečenice, usvojilo je značenje većine gramatičkih kategorija pa ih upotrebljava i u vlastitom govoru. Starije predškolsko dijete vlada uspješnim govornim sporazumijevanjem sa svojom okolinom, ali razvoj govora se nastavlja i dalje. Fond riječi i dalje se aktivno bogati novim riječima te se usvajaju složenije gramatičke konstrukcije. Tijekom razdoblja ranog i predškolskog djetinjstva stvorio se temelj za ovladavanje daljnjim govorno- jezičnim vještinama - čitanjem i pisanjem. (Posokhova, 2008:18.)

2. 4. Načela razvoja govora

S obzirom na djetetov brz tjelesni i mentalni napredak važno je ispravno poticati njegov razvoj u svakom razdoblju i području. Kako bi se to postiglo potrebno je pazljivo pratiti djetetove potrebe i interese. To poticanje najlakše i najuspješnije provode roditelji jer upravo oni najbolje poznaju svoje dijete. (Posokhova, 2008:16.)

Neka od osnovnih načela razvoja govora u djece jesu: poticajna okolina, kretanje, izlaganje prirodnom svjetlu i svježem zraku, emocionalni odnos, razgovor s djetetom, čitanje djetetu što više priča i poezije, poticanje razvoja fine motorike.

2. 4. 1. Poticajna okolina

Pogrešno je mišljenje da je dojenčetu potreban potpuni mir i tišina. Dječja soba mora biti puna različitih poticaja. Ugledna neuroznanstvenica dr. sc. Marian Diamond u knjizi "Čarobno drveće uma" opisuje anatomske razlike u mozgovima laboratorijskih štakora smještenih u siromašnu (prazna kutija) i obogaćenu okolinu (labirint pun igračaka). U tom je pogledu ljudski mozak sličan mozgovima ostalih sisavaca. U uvjetima poticajnog okruženja mozak raste i unutar njega se razvijaju bogate neuronske veze. Zato je potrebno napuniti dječju sobu različitim predmetima koje dojenče može istraživati svim osjetilima: razgledavati uzorke na tapetama i stropu, šarene slike i velike naljepnice na zidovima, viseće igračke različitih boja i oblika, opipavati predmete napravljene od različitih materijala, čak kušati njihov okus (zato sve mora biti netoksično), slušati glazbu (instrumentalnu i pjevanje), udisati blage miomirisne eteričnih ulja bezopasnih za malu djecu. Ukrasiti zidove djetetove sobe dječjim slikovnim tapetama ili jednostavno naljepiti na jednoboje zidove velike naljepnice posebno namijenjene dekoriranju soba za bebe. Dojenče voli nježne, čiste pastelne boje na velikim površinama (strop i zidovi) i jarke boje predmeta i slika. Nabaviti djetetu posteljenu i pidžamicu s raznim sličicama (na početku neka sličice budu krupnije, a postupno sve sitnije). Pokrivač se može napraviti od komadića tkanina različitih vrsta i struktura (različitih boja, glatke i hrapave, debele i tanke). Čak i nesvjesno dodirivanje različitih površina aktivno stimulira mozak i to ne samo osjetilo dodira, nego i priprema temelj za razvoj govora! Danas je moguće nabaviti posebne razvojne igračke za dojenčad koje su namijenjene senzomotoričkom razvoju i "rastu zajedno s djetetom" (svaki mjesec ono otkriva nove načine korištenja iste igračke i zavoli je na nov način). (Posokhova, 2008: 26.)

2. 4. 2. Kretanje

Bebi se ne smije ograničavati prostor za kretanje. Ona se mora što više kretati (prvo u krevetiću, u marami na vašem tijelu i ogradici za igranje, poslije puzati po sobi, a

zatim hodati i penjati se na više površine) i istraživati sve unaokolo. Kretanje i vježbe ravnoteže potiču razvoj mozga. Također, motorika je usko povezana s razvojem govora. Djeca, koja zaostaju u razvoju opće i fine motorike, najčešće imaju i govornih teškoća. Kretanje počinje još u majčinoj utrobi, kada je embrij star svega sedam tjedana i nastavlja se tijekom cijelog života. (Posokhova 2008: 26.) Dojenče koje još nije počelo puzati, ne bi trebalo sve vrijeme provoditi u krevetiću ili ogradici. Posokhova preporuča da se dijete stavlja na šarenu dekidu te da se igra na trbuščiću i na leđima, što predstavlja prvu razinu učenja u kojoj beba ovladava pokretima i istražuje okolinu sa sigurnog mjesta. Takve igre su početak uspostavljanja integracije između lijeve i desne moždane hemisfere. Bebu se nikada ne ostavlja na podu bez nadzora. Kada beba počne puzati, dopusti joj se da "putuje" po cijeloj kući. "Ogromne udaljenosti" koje treba svladavati, brojni nepoznati predmeti koje treba istražiti pružaju bogate i raznovrsne prilike za proučavanje. Rano i slobodno puzanje znanstvenici smatraju snažnim čimbenikom mentalnog razvoja. Iako možda zvuči nevjerojatno, znanstveno je dokazano da aktivno puzanje u ranoj dobi utječe na ovladavanje vještinom čitanja u školskoj dobi! Zato se križno-lateralni pokreti puzanja poslije primjenjuju u terapijske svrhe s djecom koja imaju teškoća u čitanju i pisanju, te učenju općenito. Malenom puzaču obavezno je osigurati bezopasan prostor, odnosno ukloniti sve potencijalne izvore opasnosti na njegovom putu (ukloniti sve sitne i oštre predmete s poda, omotati oštre kutove namještaja, zatvoriti utičnice, sakriti ili podignuti na dovoljnu visinu kablove i konopce od zavjesa i roleta, postaviti zaštitnu ogradicu na vrh i dno stubišta, zaštitne brave na prozore i balkonske vrata, na vrata pećnice i ladice s opasnim predmetima u ormarićima). (Posokhova, 2008: 27.)

2. 4. 3. Izlaganje prirodnom svjetlu i svježem zraku

Priroda je također prekrasna i stimulativna okolina za dijete. Od samoga rođenja bebu je potrebno što češće voditi u šetnje prirodom (u parkove, šume, uz rijeke i jezera i sl.) da osjeti toplinu sunčevih zraka, svježinu vjetra, jasnoću neba, pjev ptica, šum rijeke i morskih valova, boje i mirise drveća i cvijeća, kiše i snijega. Prirodno svjetlo jača imunitet, a svjež zrak aktivno hrani mozak. Osim toga, boravak u prirodi pruža obilje prilika za bogatu senzornu i motoričku stimulaciju. (Posokhova, 2008:29.)

2. 4. 4. Emocionalan odnos

Znanstvena istraživanja potvrdila su da još nerođeno dijete reagira na majčino raspoloženje i emocije. Kada se majka uznemiri, i njezin fetus se uznemiri. Kada majka doživi kratkotrajan šok, fetus još satima nakon toga ostaje zgrčen i uznemiren. Tijekom svih devet mjeseci trudnoće, beba je u nerazdvojnem tjelesnom i fiziološkom kontaktu s majkom. To se ne može naglo promijeniti nakon rođenja. Kada dođe na svijet, novorođenče se još ne snalazi u okolini, ali opaža svjetlost, čuje glasove i osjeća zadovoljstvo od majčinog dodira. Zato je tjelesna bliskost kože uz kožu u prvim satima nakon rođenja toliko važna. Ostaje važna još mjesecima poslije. Dvomjesečno dojenče još nije svjesno da je posebno, odvojeno biće, nego osjeća jedinstvo s majkom. Nije slučajno da do šestog mjeseca života dojenče voli u kolicima biti okrenuto licem prema majci kako bi je moglo promatrati, a poslije, kada se pojavi interes za okolinu i istraživanje okolnog svijeta, voli joj biti okrenuto leđima. Nasreću, danas postoje dječja kolica s mogućnošću promjene smjera sjedala. Majčina ljubav temeljna je fiziološka potreba koja osigurava razvoj, kao što je i hrana. Bio je to znanstveni zaključak do kojeg je sredinom 20. stoljeća neočekivano došao psiholog ponašanja Harry Frederick Harlow, direktor Centra za istraživanje primata na Sveučilištu Wisconsin u Madisonu. Proučavao je emocionalni život mladunčadi rezus majmuna i, kao biheviorist, vjerovao je da je ljubav stečeno, uvjetovano ponašanje koje je rezultat potkrjepljenja i odvrćanja. Svojim je pokusom namjeravao dokazati da beba voli majku samo zato što je ona hrani. (Posokhova, 2008: 29.)

U tu je svrhu nakratko odvojio tek rođene majmunčiče od njihove majke i ponudio im je, umjesto prave majke, dvije "umjetne" - žičanu i krpenu te je promatrao koju će preferirati. Svaka je imala bočicu mlijeka i bila je pokretljiva, pa su ih majmunčiči mogli njihati. Rezultat eksperimenta pokazao je da su majmunčiči odabrali mekanu i toplu krpenu "mamu", počeli se stiskati uz nju, visjeti na njoj onako kako inače vise na majci i reagirati na njezina kretanja. U drugom dijelu eksperimenta krpenu "majka" nije imala bočicu s mlijekom, dok ju je žičana imala. Majmunčiči su svejedno odabrali krpenu. Nakratko bi pritrčali žičanoj lutki, zgrabili bočicu i odmah se vratili krpenu, onoj koju su smatrali mamom. Na temelju tog eksperimenta Harlow je zaključio da ovisnost o hrani nije razlog ljubavi prema majci. I ljudsko novorođenče traži nešto toplo, mekano i pokretljivo,

te da su nježnost s kojom ga majka drži na prsima, koža uz kožu, i emotivni odnos mnogo važniji od hrane. I druga istraživanja nastavila su pružati dokaze da je ljubav nužna za razvoj živčanog sustava djeteta, a odrastanje bez ljubavi može imati ozbiljne, dalekosežne razvojne i zdravstvene posljedice. (Posokhova, 2008: 30.)

2. 4. 5. Razgovor s djetetom

Govor kao socijalna funkcija može se razvijati samo uz neprestanu stimulaciju govornih centara u mozgu. Dijete počinje učiti govor slušanjem i oponašanjem. Zato od samoga rođenja moramo što više razgovarati s bebom. Nerijedak je slučaj da roditelji vrlo malo razgovaraju s novorođenčetom jer misle da ionako ništa ne razumije. Manjak govorne stimulacije tijekom prvih mjeseci života može uzrokovati ozbiljno zaostajanje u govornom razvoju. Znanost poznaje više od pedeset slučajeva male djece koja su odrasla u šumi s divljim životinjama. Ponekad su ih uspijevali pronaći i vratiti u ljudsko društvo, ali je taj povratak obično bio vrlo tragičan. Djeca starija od 6 do 8 godina nikada nisu naučila govoriti jer među životinjama nisu imala nužnu govornu stimulaciju tijekom osjetljivog razdoblja za razvoj govora. Mogućnost razvoja ne ostaje nepromjenljiva. Švedski neurobiolog Holger Hedan eksperimentalno je potvrdio da mozak za svoj potpuni razvoj, posebno tijekom ranoga djetinjstva, zahtijeva ne samo odgovarajuću hranu, nego i poticaj. Kada su moždane stanice lišene jednog od tih čimbenika, nisu u stanju stvarati bogate međusobne veze, odnosno napredovati, nego ostaju "prazne vreće" i na kraju atrofiraju. Dakle, razgovarajte s bebom što više, komentirajte sve svoje aktivnosti usmjerene na nju (kad je hranite, preodijevate, kupate itd.), pjevajte uspavanke, izgovarajte vesele dječje rime i pjesmice, postavljajte pitanja i odgovarajte. Nema veze što novorođena beba ne razumije vaše riječi, glavno je da govorenjem unaprijed stvaramo uvjete za razvoj, neprestano ga potičemo i tako pospješujemo sazrijevanje odgovarajućih dijelova mozga. Na taj se način ostvaruje poticanje razvoja govora koje, prema osnovnom načelu profesora Vigotskog, prethodi razvoju. Upamtite da je tijekom prve predverbalne faze beba posebno osjetljiva na intonaciju i ritam govora, zato pričajte emotivno, s bogatom intonacijom. U tom razdoblju beba ne reagira na smisao vaših riječi, nego na intonaciju kojom joj se obraćate. U pripremnoj predverbalnoj fazi posebna se uloga pridaje aktivizaciji glasanja koju činimo dvadeset do trideset minuta nakon buđenja. U tu svrhu

emotivno i melodično bebi izgovaramo kratke ritmične pjesmice, mijenjajući jakost i visinu glasa. Vježbe stimulacije izvodimo samo kad smo i mi i beba u dobrom raspoloženju. Od samoga rođenja nastojimo što više emotivno i govorno komunicirati s bebom. U dojenčeta koje je već započelo slogovno brbljanje potičemo razvoj oponašanja govora, stvaramo situacije predmetne komunikacije i tako potičemo početno razumijevanje govora u konkretnim situacijama. Tako, za poticanje oponašanja pokreta igramo se "Pa-pa", "Daj mi ručicu" i sl. Odrasla osoba izgovara potrebne riječi i prvo sama izvodi odgovarajući pokret, nakon toga vlastite riječi prati pokretima bebe (uzima njezinu ručicu i maše njome) i zatim je potiče da samostalno čini pokret u trenutku kad odrasli izgovara riječi. Slogovno brbljanje potičemo tako da, kada beba brblja, prvo ponavljamo izgovorene slogovne sekvence, a zatim izgovaramo nove. Tijekom prvih godina života, razvijanje razumijevanja govora ima veliko značenje, a to uvelike ovisi o govornom ponašanju odraslih osoba. Razumijevanje govora se razvija uspostavljanjem veza između riječi koje izgovaraju odrasli i predmeta koji okružuju dijete. Nije ispravno pokušavati pogađati djetetove želje prema njenim gestama i izrazima lica jer se na taj način ne ostvaruje poticanje glasovnih reakcija i izgovaranja riječi. Kada dijete pokazuje prstom na predmet, ne smijemo odmah trčati da mu ga damo, nego tražimo da riječima objasni svoju želju. Ako dijete trenutno nije u stanju izgovoriti tu želju (u slučaju kad još ne zna kako se taj predmet zove), potrebno je izgovoriti naziv predmeta u različitim rečenicama i tako neprestano bogatiti djetetov rječnik (npr. "To je marelica. Želiš li marelicu? Evo ti marelice."). Ipak trebamo imati na umu da se takvo poticanje mora obavljati u određenim granicama. Na početku razvoja govora nije poželjno preopterećivati mališana očekujući da ovlada za izgovor kompliciranim i teško shvatljivim riječima. (Posokhova, 2008:34.)

2. 4. 6. Čitanje priča i poezije

Kako bi cijeli proces stimulacije bio potpuno prirodan i djeci ugodan, dobro je pokušavati uvoditi aktivnosti koje istodobno potiču više funkcija pa i govor. Naprimjer, učenje dječje poezije izvrstan je poticaj za razvoj govora, pamćenja, emocija, mentalnih i kreativnih potencijala. Osim što razgovaramo s djetetom, moramo mu čitati i zajedno učiti dječju poeziju s jednostavnim, čistim rimama. Djeca vole ritmične, rimovane pjesmice ugodnog i njima bliskog sadržaja i spontano ih pamte. Masaru Ibuka u knjizi "Kindergarten

Is Too Late" navodi podatak da je dječji mozak u stanju bez napora čuvati u pamćenju od sto do dvjesto kratkih pjesmica. Dijete uči spontano, bez naprezanja, zato što osjeća zadovoljstvo od samog procesa ponavljanja. Učenje poezije prekrasan je način razvijanja govora i mnogih drugih psihičkih funkcija. (Posokhova, 2008:35.)

2. 4. 7. Razvoj fine motorike

Znanstvenici koji proučavaju dječju psihu i razvoj govora, otkrili su veliko stimulativno značenje funkcije ruke. Istraživači Instituta za fiziologiju djece i adolescenata Akademije znanosti Rusije dokazali su da stupanj razvoja govora u djece izravno ovisi o stupnju formiranosti pokreta prstiju ruku. Tako je na temelju istraživanja velikog broja djece otkrivena sljedeća zakonitost: kada razvoj pokreta prstiju odgovara dobi, razvoj govora je također uredan. Kada razvoj fine motorike zaostaje, razvoj govora također zaostaje, čak i onda kada je gruba motorika (pokreti rukama, nogama, trupom, skakanje, trčanje itd.) dobro razvijena. Formiranje govornih centara u mozgu ostvaruje se pod utjecajem živčanih impulsa prstiju ruku. Utjecaj manualnih pokreta na razvoj mozga bio je poznat još u 2. stoljeću pr. Kr. u Kini. Stari su Kinezi tvrdili da igre prstima pomažu usklađivanju duha i tijela. Japanski liječnik Nakimosi Tokudziro stvorio je ozdravljujuću metodu djelovanja na dlan i prste. Tvrdio je da djelovanjem na prste nadražujemo mnogobrojne receptore i šaljemo ozdravljujuće impulse po cijelom živčanom sustavu. Tako je razvijanje fine motorike prstiju jedan od važnih dijelova govorne stimulacije. Stimuliranje prstića možemo početi već sa šestomjesečnom bebom, odnosno u sredini predverbalne faze (a u djece s posebnim potrebama i mnogo ranije), i to nježnim masiranjem dlana i svakog prstića. Masiramo i gladimo svakodnevno tijekom dvije do tri minute. (Posokhova, 2008: 36.)

2. 5. Uloga odgojitelja u govornom razvoju djeteta/ djece

Uspostavljanje komunikacije između odgojitelja i djeteta temelji se na stvaranju socio-emocionalne veze. Ona se razvija u svakodnevnoj praktičnoj aktivnosti odgojitelja i

djeteta. Svakodnevne situacije koje se stalno ponavljaju i koje odgojitelj prati odgovarajućim govornim izrazom (u uvjetima pozitivne emocionalne klime i osjetljivosti na djetetovo ponašanje), omogućuju djetetu da postupno razumije govor odgojitelja i u interakciji i komunikaciji s njim, vokalizacijom, aktivnošću i gestom izmjenjuje zajednička značenja. Prve odgovore djeteta, neverbalne naravi, treba strpljivo čekati, proširivati ih na sve ono što bi oni mogli značiti i dati ih u djetetovu žargonu da bi ih lakše usvojilo. Da bi se uspostavila verbalna komunikacija s djetetom i razumio njegov govor o predmetima i aktivnostima koje se ne oslanjaju na neposredni kontekst, odgojitelj organizira različite situacije i kreira raznovrsne aktivnosti - od pričanja jednostavnih priča, razgledavanja slikovnica, do lutkarskih kratkih dramatizacija i igara scenskim lutkama i sl. Pritom je najvažnije da odgojitelj takve situacije koristi za izazivanje spontanog govora djece. Dobro i pravodobno odabrana aktivnost prirodno će izazvati zanimanje djeteta i omogućiti mu da govor koristi na raznolik način i u različite svrhe. (Petrović-Sočo, 1997:12.)

3. UTJECAJ UMJETNOSTI NA RAZVOJ GOVORA

Značajna inačica riječi umjetnost, odnosno riječi "kultura" označava sužujući pluralizaciju pojma koji se odnosi na cjelokupan način života. U tom značenju riječ "kultura" može se proširiti obuhvaćajući intelektualnu djelatnost općenito (znanost, filozofiju, školovanje i sl.) ili se značenje riječi može suziti na "maštovitijim" zanimanjima, poput glazbe, slikanja i književnosti. Kulturu dječjeg vrtića pedagozi nazivaju još i ozračjem ustanove ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, zato što ozračje čini bit i daje dušu svakoj zajednici pa tako i vrtićkoj. Ozračje je duh dječjeg vrtića, ono neku zajednicu čini jedinstvenom i prepoznatljivom i zato mu treba posvetiti veliku pozornost. (Miočić, 2012: 73)

Značaj umjetnosti u odgoju i značaj umjetnosti u usvajanju govora kod djece prepoznao je jedan od najvećih filozofa antičkog doba - Platon. Upravo je Platon naglasio kako estetski senzibilitet ima izražen utjecaj na etičku dimenziju osobnosti te potiče kod djeteta dobrotu i na taj način omogućuje postizanje unutrašnjeg sklada ličnosti djeteta.

Sličan je stav imao i Aristotel koji je prisutnost umjetnosti u odgoju smatrao zaslužnom za razvoj cjelovite ličnosti djeteta (Mendeš Ivon & Pivac, 2012: 112).

Umjetnička područja uvelike stvaraju posebno ozračje u predškolskoj ustanovi. Kroz umjetnička područja razvija se kreativno mišljenje. Kreativno mišljenje podrazumijeva petnaest fleksibilnost mišljenja, inventivnost, sklonost k istraživanju, sposobnost da se postavljeni problem riješi na nov originalan način, a bit ovakvog mišljenja jest istraživački pristup (Miočić, 2012: 174.).

3. 1. Glazbena umjetnost

„Glazba je jezik tj. način komuniciranja“ koji u procesu odgoja i obrazovanja treba ozbiljno shvaćati.

Glazbeni jezik djece je povezan s njihovim autentičnim glazbenim stvaralaštvom. Njega je najlakše pronaći u aktivnostima u kojima je dijete slobodno, nesputano i neopterećeno očekivanjima drugih. Često je riječ o spontanim i neplaniranim izričajima djece koji mogu uključivati pjevanje, pjevušenje, pljeskanje rukama, pucketanje prstima, ili pak kreiranje različitih zvukova i tonova pravim ili improviziranim glazbenim instrumentima. Njima dijete može izražavati različite ideje i doživljaje, te pričati vlastitu glazbenu priču i to variranjem tempa, ritma, tonova i glasnoće. (Slunjski, 2013: 64.)

Tomu mogu pomoći različite zvečke napravljene od posuda u kojima su kamenčići, stakalca, riža, metalni novčići i mnogi drugi materijali. Djeca također rado koriste različite vrste bubnjeva i udaraljki kojima također mogu izraziti različita iskustva, situacije i događaje koji su im važni. (Slunjski, 2013: 64.)

U razvoju glazbenog jezika djetetu može pomoći poticajno okruženje. Osim onog što je već nabrojano, glazbeno okruženje može uključivati i uređaje za reprodukciju glazbenih djela (kasetofon, cd player), kao i kolekcija glazbenih djela (dječjih pjesama, lijepe klasične glazbe i slično, te snimaka zanimljivih zvukova iz prirode). (Slunjski, 2013:65)

Poznati američki dječji psiholog David Elkind tvrdi da od djece ne treba očekivati precizno demonstriranje izričaja odraslih, niti se nadati da će svako dijete postati koncertni pijanist, uspješan rock-pjevač ili primabalerina. Naprotiv, djeci treba omogućiti svakodnevna glazbena iskustva i doživljaje koji nisu opterećeni nijednim oblikom drila. Glazba je uživanje u glazbenom doživljaju i komuniciranje glazbenim jezikom. I to treba ostati - barem za djecu. (Slunjski, 2013: 65.)

Glazba ima veoma blagotvoran utjecaj na kompletni ljudski organizam te na bitna razvojna područja kod djeteta, posebice, na razvoj govora. Glazbene i govorne vrednote dovedene su u vezu te se jasno vidi kakav utjecaj ima glazba na razvoj govora. U fazi razvoja govora ritmički pokreti u prostoru razvijaju govorno pamćenje i usavršavaju govorni ritam. Osim toga, djetetu je lakše prihvatiti govorno gradivo ukoliko je ritmično i ako ga sebi može vizualno predočiti. Ritmične i slikovite stihove popraćene pokretom dijete uči spontano, bez naprezanja zato što osjeća zadovoljstvo zbog procesa ponavljanja koji mu daje sigurnost. (Pudrlja, 2016: 32)

3.1.1. Povezanost govora i glazbe

Nedjeljiva je povezanost vrednota govornog jezika i glazbeno jezičnih elemenata. Vrednote govornog jezika pune su tonova, intenziteta, pokreta; one raskidaju okvire riječi i granice između glazbe i govora. Riječi postaju glazba i pokret kao što su to postale vrednote govornog jezika ujedinjene na višem kvalitativnom stupnju. Na tom stupnju nestaju granice u jezičnom izrazu između zvuka i pokreta izgovorene riječi, između zvuka i pokreta vrednota govornog jezika, između zvuka i pokreta u glazbi. Znanstvenici, lingvisti i muzikolozi dokazali su na mnogim primjerima usku povezanost glazbenih i jezičnih elemenata. Petar Guberina u svojoj knjizi "Zvuk i pokret u jeziku" navodi primjere razvoja nekih afričkih jezika unatrag tri stotine godina. Te su analize pokazale da se nisu razvijali samo konsonanti i vokali, nego istovremeno i artikulacija temeljena na varijacijama tonaliteta, timbra i mjere. Poznato je, nadalje, kako u kineskom jeziku ne daje samo ton značenje riječima, nego se pomoću samog tona ostvaruju različite funkcije riječi s istim glasovnim elementima. U hrvatskom jeziku povezanost između glazbenih i jezičnih elemenata čini klizna melodija naših naglasaka čiji uzlazni ili silazni ton u riječima

uključuje njezino različito značenje: Lûka (osobno ime) i lûka (uređen dio obale za pristajanje brodova) pas (domaća životinja) i pâs (pojas). Američki skladatelj, dirigent i veliki glazbeni pedagog Leonard Bernstein proučavao je utjecaj narodne pjesme na umjetničku glazbu. Narodne pjesme, kaže on, odražavaju naglaske, ritam i brzinu govora određenog naroda. Drugim riječima, jezik određenog naroda, osobito njegovo pjesništvo, u određenom smislu urasta u glazbu. Govorni ritam i naglasci napokon prelaze iz glazbe u ono što nazivamo umjetničkom glazbom - u operu ili koncertnu glazbu određenog naroda. Dakle lingvistički i glazbeni su se izričaji razvijali istovremeno kroz stoljeća i u neprekidnoj su svezi utjecali jedni na druge u savršenoj harmoniji zvuka. Svi ti zvukovi oblikuju univerzalnu harmoniju u kojoj svaki element, sve dok ima vlasti tu funkciju i karakter, doprinosi jedinstvu cjeline. Ritam i melodija govornog jezika u savršenoj mikroharmoniji zvuka i pokreta čine jedinstveni lingvistički izraz. Dok ta harmonija postoji, postoji i razumijevanje, a razumijevanje ostvaruje komunikaciju. (Šmit, 2001: 14)

3. 1. 2. Glazbena mogućnost predškolske djece

Proučavajući glazbene sposobnosti predškolske djece, znanstvenici su uočili da već od najranije dobi djeca pokazuju zanimanje za glazbu. Primijetili su da dijete u dobi od četiri do šest mjeseci na glazbeni podražaj prekida aktivnost koju je do tada obavljalo (Henri Moog, ekstenzivna studija, 1976., Njemačka). To ukazuje da je u pitanju emotivno, a ne samo tjelesno iskustvo ugone. Moog je očekivao da će se prve glazbene reakcije djeteta odnositi na glazbu s izraženijim ritmom. Međutim, prva se glazbena reakcija odnosila na ton, odnos no glazbu s instrumentalnom pratnjom. S ovom spoznajom složili su se i mnogi drugi psiholozi. Zaključili su da se iz te sklonosti prema glazbenom zvuku (melodioznosti) kasnije razvija i govor i pjevanje. Ovu sklonost prema melodijskim sadržajima, uz razvijanje ostalih glazbenih vrijednosti, djeca zadržavaju tijekom čitave predškolske dobi. Poslije određenog vremena (koje je u vezi s prvom reakcijom na glazbu) javljaju se i prvi pokreti uz slušanje glazbe, i to kao odgovor na melodijske i ritmičke elemente u strukturi. Budući da je u melodiji naznačen i ritam, a dijete nema sposobnost apstrakcije, ono ne može razdvojiti melodiju od ritma, te reagira na oba elementa. Pri spontanom pjevanju (bez riječi) znanstvenici su zapazili korištenje intervala: terci i kvarti i manjih intervala od polutona, dok je ritam tih napjeva bio vrlo jednostavan.

Promatrajući grupe trogodišnjaka zaključili su da su djeca uspjela imitirati sva tri elementa: tekst, ritam i melodiju. Opći je dojam da je na djecu ponajprije utjecao zvuk cjeline sva tri elementa u kojem je dominantnu ulogu imao tekst, dok je visina još uvijek bila nešto apstraktno. Od navršene četvrte godine u djece se zapaža stvaranje takozvanih imaginativnih pjesama. To su originalne dječje tvorevine ili kombinacije novih pjesama složene od već poznatih dijelova. Pritom tekst igra opet dominantnu ulogu. To je ujedno i optimalno vrijeme za prve glazbene igre. U petoj i šestoj godini postoji značajan napredak u sposobnosti "održavanja ritma". Te su sposobnosti očitije kada dijete prati ritam udarcem dlana o dlan. Pritom su mnogo rjeđe ritmičke greške. Možemo reći da ton, odnosno zvučno bogata melodija, ima primarnu ulogu, dok su ritmički modeli i dalje jednostavni, dvodijelni, mogu otpjevati pjesmu melodijski točno. M. Stamback i R. Shuter su istraživali pomoću testova ritma sposobnost pamćenja ritmičkih sklopova i zaključili da djeca u šestoj godini mogu imitirati i pamtiti kraće ritmičke oblike. Između šeste i devete godine dolazi do naglog razvoja melodijskih, a posebno ritmičkih oblika glazbenih sposobnosti. (Šmit, 2001: 48.)

3.2. Likovna umjetnost

Likovni jezik djece posebno je važan jer njime ona mogu izraziti ono što mnogim drugim "jezicima" ne mogu. Također je riječ o urođenom jeziku koji valja njegovati i paziti da ga neprimjerenim postupcima ne „ugušimo". Ovim jezikom dijete izražava svoje unutarnje biće, svoje poimanje sebe i svijeta oko sebe, i to na vrlo specifičan način. (Slunjski, 2013:)

Likovna je umjetnost grana umjetnosti u kojoj se služi likovnim znacima da bi se izrazile ideje i emocije. Ona postoji u svim društvima. Likovna kultura stječe se usvajanjem likovnih vrijednosti tijekom odgojno-obrazovnog procesa. U tom se smislu specifičnosti likovne umjetnosti uvažavaju kao osnova likovnog odgoja. Likovna je umjetnost produkt estetske aktivnosti čovjeka kojom nastaje estetski oblikovan izraz (umjetničko djelo), odnosno to je aktivnost kojoj je cilj estetski vrijedne poruke u ostvarenim likovnim djelima prenositi na druge ljude. Svi su ljudi subjekti likovnih procesa jer u njima sudjeluju kao stvaratelji ili korisnici. Likovna je aktivnost oblik estetskog komuniciranja među ljudima, koja ima svoje specifičnosti u odnosu na druge načine

komunikacija, odnosno ima svoju autonomnost. Ova aktivnost postoji od najranijih ljudskih zajednica i njezin je cilj obogatiti ljude duhovnim i humanim vrijednostima, tj. očovječiti ih. Likovna umjetnost sastoji se od različitih likovnih područja: crtanja, slikanja, grafike, kiparstva, dizajna, vizualnih komunikacija, arhitekture, urbanizma i hortikulture. (Herceg, Rončević, Karlavaris, 2010:13.)

Odgojno-obrazovni rad vrlo je složen proces i ovisi o raznovrsnim elementima metodičkog polja. Intelektualni razvoj usporedno se odvija s emocionalnim, tjelesnim, socijalnim i estetskim razvojem. Što je dijete manje, to je važnije integrirano djelovanje svih aspekata odgoja zbog dječjeg cjelovitog razvoja. Odgojno-obrazovni rad u području likovne kulture vrlo je važan u razvoju predškolske djece. Zbog toga se ne može o likovnoj kulturi govoriti samo uže stručno, u estetskom smislu, već je to područje važno zbog mnogostranog razvoja djece. Metodika likovne kulture utvrđuje pojmove i zakonitosti ovog procesa. Njome se ukazuje na likovno-stručnu, odgojnu i terapeutsko-meditativnu ulogu likovnih aktivnosti. U odnosu na tipove edukacija u povijesti postoje različiti načini stjecanja likovne kulture: općeobrazovni, stručno-aplikativni i profesionalni. (Herceg, Rončević, Karlavaris, 2010:44.)

Likovni razvoj djece počinje od šaranja, koje ima razvojne individualnosti pravolinijske šare, veće kružne šare i manje kružne šare koje još ne predstavljaju konkretan objekt ili figuru. Zatim dolazi faza sheme kada u prikazu ljudske figure ili životinje prepoznamo motiv, ali na prikazu nedostaju brojni detalji. Treća faza je faza razvijene sheme kada je prikaz živih bića i objekata potpuni, ali bez prepoznatljivih uočavanja tih detalja promatranjem u prirodi. Četvrta faza je faza oblika i pojava kada dijete na temelju zapažanja oblika i stvarnosti prikazuje svoje obogaćeno opažanje pojedinosti na figurama i objektima. Petu fazu obilježava sposobnost potpunijeg zapažanja uključujući i perspektivni prikaz optičke stvarnosti. Šesta faza očituje se većim stupnjem individualnih karakteristika likovnog izraza i kreativnim procesom sličnim odraslom umjetniku. (Herceg, Rončević, Karlavaris, 2010:53.)

Komunikacija čini temelj međuljudskih odnosa. Kod djece treba poticati pozitivnu komunikaciju, za koju je potrebna: prirodna osjetljivost, razvoj mogućnost doživljavanja, primanja, razumijevanja i izražavanja (stvaranja) poruka likovnim sredstvima, primjerenim oblicima stvaralaštva i umjetnosti i likovnog izražavanja (sve vrste). Likovnim izražavanjem djeca bogate likovni rječnik, razvijaju osjetljivost za osnovne likovne elemente, sposobnost kombiniranja osnovnih likovnih elemenata u novu cjelinu, razvijaju sposobnost korištenja likovnog jezika i likovnih tehnika za izražavanje osobnih doživljaja,

misli, osjećaja. Osim govorne komunikacije, potiču se i drugi, različiti oblici komunikacija. Jedan od navedenih oblika jest i vizualna komunikacija. Vizualnim komuniciranjem kod djece se razvija: sposobnost doživljavanja i razumijevanja sve složenijih oblika likovne umjetnosti, razvijanje vizualne osjetljivosti približavanjem estetski vrijednih sadržaja, uočavanje vizualnih poticaja iz okoline, postupno diferenciranje vizualnih poruka kao funkcionalnih spoznaja i estetsko-kreativnih vizualnih poruka kroz estetsko komuniciranje, razvijanje sposobnosti korištenja vizualnih i ne vizualnih poticaja za istraživanje djeteta, razvijanje sposobnosti doživljaja ugone kroz estetski vrijedne sadržaje, razvijanje sposobnosti općeg i likovno-kreativnog mišljenja i izražavanja. (Herceg, Rončević, Karlavaris, 2010: 70.)

Likovna kultura uvedena je u obrazovanje jer se uvidjela njezina važnost koja najčešće definira značaj likovnih sadržaja u stručnom pogledu, a zatim i u odnosu na opći odgoj i obrazovanje osobe. Metodičari često razlikuju materijal ne ciljeve (fond znanja) i odgojne ciljeve (djelovanja na odgoj ličnosti). U likovnoj kulturi materijalnim se ciljevima, koji se mogu definirati i kao uži stručni ciljevi ostvaruju određena likovno-stručna znanja, uz što se likovnom kulturom ostvaruju i likovno-odgojni ciljevi. U prvu skupinu stručno-likovnih ciljeva ubrajaju se znanja i umijeća iz područja tehnika likovnog izražavanja, zatim iz teorije oblikovanja, teorije umjetnosti te iz analize likovnih dijela i povijesti likovne umjetnosti (stilovi, autori, djela). Likovni odgoj razvija kod djece likovne sposobnosti, razvoj vlastite osobnosti, senzibilitet za likovne pojave, ukus, procjenu likovnih vrijednosti, uređenje sredine, integraciju likovnih vrijednosti u proizvode i tako dalje. Drugoj skupini ciljeva pripadaju odgojni ciljevi i odnose se na razvoj cjelokupne osobe, njezinih određenih sposobnosti (zapažanje, usporedba, analiza, izdvajanje bitnog, vizualno i verbalno pamćenje, razvoj mašte, kombiniranje, mišljenje i kreativno mišljenje, emocije, ustrajnost, samostalnost, dosljednost, tehnička spretnost, kritičnost, tolerantnost, socijalna komunikacija itd., ali i uvažavanje ostvarenih vrijednosti drugih, poštovanje umjetničkih djela drugih naroda i kultura, solidarnost s ugroženim pojedincima i socijalnim skupinama, humanistička dimenzija svakodnevnog života, etičke vrijednosti ljudskog djelovanja itd.). Dio navedenih likovno-odgojnih ciljeva proširuje se i na opće odgojne, gdje se podrazumijeva sposobnost kreativnog rješavanja problema uopće, usklađivanje individualnih i socijalnih zadataka, estetskih i proizvodnih, kultura odijevanja i stanovanja, kvalitete života uopće, isto tako očuvanje ljudske sredine za sve ljude i za sljedeće naraštaje. (Herceg, Rončević, Karlavaris, 2010: 84.)

Trećoj skupini ciljeva pripadaju terapijski ciljevi, što pokazuje da postoji još jedna odgojna dimenzija likovne aktivnosti. Ovakvom aktivnošću odgojitelj upoznaje dijete i pozitivno utječe na njegov razvoj. Putem likovnog rada u dječjem se crtežu izražava njegovo psihičko i socijalno stanje. Kada se upoznaje dijete, likovna aktivnost omogućuje da se na njega djeluje u smjeru korekcije negativnih psihičkih pojava. Ovakva aktivnost označava se i kao dijagnostička i terapijska uloga likovnog odgoja. Ona u težim psihičkim slučajevima prelazi u područje psihijatrije te zahtijeva poseban stručno-profesionalni profil djelatnika. (Herceg, Rončević, Karlavaris, 2010: 84.)

3. 3. Dječja književnost

Grubo uzevši, dječja se književnost s obzirom na prilagođavanje dječjoj dobi račva u dva smjera: jedan put slijede pisci kad svjesno namjenjuju svoja djela malom djetetu (od druge do pete, ili šeste godine), a drugi put slijede oni koji djela namjenjuju općenito djetetu, prepuštajući djetetu i njegovu afinitetu prema pojedinoj vrsti da sluša ili čita knjigu kad mu ona odgovara. Od četrnaest godina života koje sačinjavaju djetinjstvo preostaje u izvrsnim uvjetima za dječju književnost oko jedanaest: prve dvije godine otpadaju (dolaze u obzir jedino slikovnice bez teksta i veoma kratke priče od nekoliko riječi), u toku posljednje godine, ili godine i po, dijete više ne čita dječju književnost. Od treće do četvrte godine dijete traži slikovnice s tekstom i kratke u stihovima. Razdoblje od četvrte do sedme godine smatra se razdobljem bajke. Bajke mogu djeca čitati i kasnije, i narodne i umjetničke, ali u tom razdoblju ona vjeruju u ono što se u njima zbiva, ili se uživljavaju u njih kao da vjeruju, i tjeraju odrasle da ih u beskraj ponavljaju. U to vrijeme vole i dječju poeziju. Interes za bajku brže nestaje kod gradske nego kod seoske djece, ali je ranije napuštaju djeca sa siromašnom nego djeca s bogatom maštom. U drugoj polovici ovog razdoblja mnoga djeca vole mijenjati bajke, dodavati nešto svoje. (Crnković, 1967 : 12.)

3.3.1. Slikovnica

Dijete uz slikovnicu treba i odraslu osobu koja će tu slikovnicu promatrati zajedno s njim, pojašnjavati mu te slike i djetetu tako nuditi odgovarajuće govorne uzorke. Bez

dvojbe, pored slikovnice za dijete je vrlo važno i to da mu je odrasli/osoba koja se brine za dijete/, kada zajedno s njime lista knjigu, uistinu blizu, da ga dotiče /dijete mu rado sjedi u naručju/, da se iskreno bavi njime, a ne nekom drugom stvari. Taj će osjećaj sigurnosti dijete posebno poticati da poseže za knjigom, da uz nju, zajedno s odraslom osobom, uživa. Slikovnica znači jednu od mogućnosti za razgovor s djetetom, za zajedničku temu. (Paragvaj, 1999: 168.)

Već prvim slikovnicama, iako su bez teksta, potičemo djecu u govornim aktivnostima- ona ponavljaju i pamte naše govorne uzorke. Prve slikovnice koje nudimo djeci prikazuju stvari iz djetetove neposredne okoline, najviše takve s kojima je dijete već imalo iskustva. Najjednostavniji oblik rada sa slikovnicom jest onaj u kojem su slikovnice s velikim slikama koje pokazujemo djeci i uz to jednostavnim rečenicama opisujemo i objašnjavamo sadržaj. Dobra slikovnica sadrži slike koje naglašavaju osnovne značajke prikazanih stvari. Ako ilustratoru to uistinu uspije, djeca slike u slikovnici doživljavaju kao prave predmete - cvijet hoće ubrati, auto gurnuti, pecivo zagristi i slično. Naravno ove slike su najčešće jako pojednostavljene, ograničene na prikaz najvažnijih značajki stvari ili predmeta koje predstavljaju. Dijete tako predmete lakše prepozna, a uz pomoć odraslih, uči se prikazano i odgovarajući imenovati. Velik dio rečenoga i prikazanog mora djetetu biti već poznato, a novim pojmovima i riječima obogaćuje se djetetov rječnik. Bojom, jačinom i melodijom glasom daje se djetetu primjer te ga se ujedno potiče u njegovoj vlastitoj govornoj aktivnosti. Važno je i to da dijete od samog početka nije samo pasivni promatrač, već ga se potiče da što više aktivno sudjeluje. Potiče ga se da detaljno zapaža, uspoređuje, traži razlike i naravno da sve to i imenuje. Tek kad dijete zna detaljno zapažati, sposobno je prepoznati i uzroke i posljedice. (Paragvaj, 1999: 168.)

Slikovnica djetetu pomaže i u upoznavanju stvari koje nisu u njegovoj neposrednoj okolini ili koje bi teško zapazilo i spoznalo. Pojednostavljenom slikom koja naglašava samo bitno slikovnica djetetu omogućava i prepoznavanje složenijih i zapletenijih odnosa i stvari (iz svijeta tehnike, prirode i slično). Slikovnice daju djeci impulse za suočavanje s problemima, traženje rješenja, kritičku prosudbu ponuđenog rješenja. To ne vrijedi samo za stvarne probleme, već i za probleme koji nastaju u životu i društvu. Tako su u slikovnicama prikazani problemi predškolskog djeteta kao što su strah, bojazan od neprihvatanja, odnosno pomanjkanja ljubavi, pretjerano dokazivanje, poslušnost i neposlušnost i slično. Mnoge slikovnice prikazuju i kako je moguće konflikte rješavati riječima, kako možemo promijeniti svoje ponašanje, kako nekog možemo uvjeriti u nešto i tako dalje. Uz takve slikovnice odrasli (odgojitelj) i

djeca imaju priliku progovoriti o osobnim kontaktima i problemima o kojima inače (Paragvaj, 1999: 168.) teško govore, učiti prihvaćati ili bar razumjeti različitosti. Hoće li djeca pomoću slikovnice svoje ponašanje, vladanje, prisnost, stvarno produbiti, utvrditi ili čak promijeniti, u velikoj mjeri ovisi o odraslima, njihovoj prisnosti, njihovoj spremnosti da dijete saslušaju, da sami o tome progovore, da se i sami mijenjaju. (Paragvaj, 1999: 168.)

Slikovnica djecu potiče, motivira ih na njihovu vlastitu aktivnost, kreativnost. Slike i tekst znače mu impuls da zamišlja ono što u stvarnosti još nije vidjelo. Takve predodžbe mogu tješiti, miriti, zabavljati i djeci nuditi hrabrost, mijenjati svijet, svakidašnjicu. Putem slikovnice djeca mogu spoznati da ljudi oblikuju svijet, da ga mijenjaju dakle u njega aktivno zadiru. Naravno u toj spoznaji važnu ulogu imaju odrasli (odgojitelji) koji djecu motiviraju da svoje osjećaje i misli izražavaju - riječima, crtežima, kockicama, plastelinom, glazbom, plesom. Dojmove koje pobuđuju slikovnice djecu, dakle, potiču u njihovom vlastitom izražavanju. (Paragvaj, 1999: 169.)

4. ISTRAŽIVANJE

U ovom dijelu rada prikazat će se primarno istraživanje koje je provedeno u Dječjem vrtiću „Pahuljica“ na otoku Rabu. Odgojno obrazovna skupina u kojoj je provedeno istraživanje zove se „Bubamare“. Istraživanje je provedeno tijekom jednog dana, a u njemu je sudjelovalo četrnaestero djece u dobi od dvije do šest godina. U skupinu je upisano dvadeset i četvero djece, od toga četrnaest djevojčica i deset dječaka. U skupini nema djece s posebnim potrebama. Rad u ovoj vrtićkoj skupini obuhvaća standardne vrtićke aktivnosti. Autorica rada provela je istraživanje za vrijeme obavljanja stručne prakse.

Istraživanjem će se potvrditi teorija da razni oblici umjetničkog izražavanja potiču razvoj dječjeg govora, njihovu kreativnost. Djeca obuhvaćena istraživačkim radom nisu odstupala od uobičajenog govornog razvoja. Aktivnosti provedene u istraživačkom radu iz područja umjetnosti riječi i slike potakle su djecu na lakše govorno izražavanje i očekivani razvoj dječjeg govora.

Tijekom razgovora o crtežima autorica rada postavljala je djeci pitanja na koja su ona odgovarala. Neka od pitanja bila su: Što se nalazi na crtežu? Koje boje si koristio? Koja boja ti je najdraža? Koliko boja si koristio? Kakve boje je krokodil? Može li krokodil biti i neke druge boje osim zelene? Gdje krokodil živi? Čime se krokodil hrani? Jesi li ikada vidio živog krokodila? Gdje si vidio živog krokodila? Koje vrste krokodila poznaješ? Djeci koja su nacrtala više životinja postavila sam pitanja: Koje su to životinje osim krokodila na tvom crtežu? Čime se one hrane? Gdje žive? Koje su boje?

Djeca starije dobi govorila su više o svom crtežu nego djeca mlađe dobi. Razlog tome je što starija djeca imaju razvijenije kreativno mišljenje i bogatiji vokabular od one mlađe. Provođenje različitih aktivnosti, kao i provođenje likovne aktivnosti u vrtiću pomaže djetetu u proširivanju vokabulara.

4. 1. Predmet istraživanja

Program likovne kulture u vrtiću temelji se na procesu istraživačkoga učenja i stvaranja. Struktura programa uvažava i prati razvojne faze djetetova likovnoga izražavanja i stvaranja, a od odgojitelja zahtjeva kreativan i fleksibilan pristup, temeljen na poznavanju likovne problematike kao i likovnog i psihofizičkog razvitka djece.

Odgojitelj ili učitelj kao posrednik u komunikaciji s likovnim djelom dobiva ulogu poticatelja djece na aktivno sudjelovanje u promatranju likovnog djela postavljanjem pitanja, zamišljanjem uspoređivanjem, razumijevanjem, prepoznavanjem, prisjećanjem, opisivanjem, objašnjavanjem, otkrivanjem, određivanjem, istraživanjem...

(Petrač, 2015: 39.)

Studentica, odnosno voditeljica likovne aktivnosti, izdvojila je krokodila kao motiv i cilj tematskog istraživanja čitajući priču o njemu.

Tom metodom djeca su lakše mogla zamišljati određeni motiv kako bi ga što maštovitije izrazila. Djeca su, slušajući i zamišljajući događaje u priči, aktivirala vizualne i emocionalne doživljaje što je pridonijelo njihovim stvaralačkim potencijalima.

(Petrač, 2015: 100.)

Predmet ovog istraživanja je povezanost likovnog stvaralaštva s dječjim govorom.

4. 2. Cilj

Cilj je ovog istraživanja razumjeti temeljnu ulogu umjetnosti u razvoju govora djeteta predškolske dobi, pokazati nedjeljivu vezu umjetnosti i govora, likovnog i govornog stvaralaštva, potvrditi teoriju o utjecaju likovnog izričaja na razvoj govora. U aktivnosti crtanja, samostalnog dječjeg likovnog izričaja, odabrana je tema krokodil. Tema je odabrana iz razloga što je ključna riječ u omiljenoj pjesmici „Bila mama Kukunka“ pa sam smatrala da će biti poticaj za uspješno odrađivanje aktivnosti. U razgovoru s djecom o nastalim likovnim radovima i njihovim odgovorima na pitanja o slikovnici „Tko zna kako izgleda krokodil“ rezultat će ishodom istraživanja: povezanost umjetnosti i govora.

4. 3. Metode istraživanja

U istraživanju su korištene sljedeće metode:

- usmeno izlaganje
- čitanje teksta
- metoda slušanja
- metoda razgovora
- metoda zaključivanja
- demonstracija
- metoda promatranja
- metoda crtanja
- metoda pjevanja
- metoda razgibavanja

4. 4. Materijali i sredstva za rad

Realizacija određene likovne ideje nije moguća bez materijala i njegove obrade. Svako umjetničko djelo nastalo je obradom, oblikovanjem nekog materijala. Obično razlikujemo: različite podloge (u plošnom likovnom izrazu), materijale kojima oblikujemo i pribor. To su osnovna sredstva rada u likovnom izražavanju. Sve te materijale dijelimo na crtače, slikarske, grafičke, kiparske materijale i materijale u arhitekturi. U crtače materijale ubrajaju se: suhi (olovka, crtaća kreda, ugljen), vlažni (tuš, lavirani tuš, bajc), i jednobojni flomasteri. (Herceg, Rončević, Karlavaris, 2010: 17.)

Za provedbu aktivnosti koristio se motivacijski materijal i sredstva te sredstva i materijali koji su djeca koristila prilikom provedbe aktivnosti. Motivacijski materijal sastajao se od slikovnice "Tko zna kako izgleda krokodil" i krokodila izrađenog od kartonske kutije za jaja. Predmeti za rad činile su papiri za crtanje, olovke te olovke u boji. U završnom dijelu dječje aktivnosti (u dvorani): tonski zapis.

4. 5. Motivacija

Motiv pokreće pojedinca na neku djelatnost. Motiv je pokretačka snaga određene aktivnosti. (Herceg, Rončević, Karlavaris, 2010: 73.)

Pokretanje stvaralačke energije kod djece, odnosno njihove motivacije ovisi, prije svega, o uvjerenju odgojitelja. Ovi stvaralački poticaji u početku nastaju odgovarajućim razgovorima između odgojitelja i djece. Načini razgovora mogu biti (interpretativno-glumački gledano), sukladni ideji likovnog rada, vedri i veseli ili ozbiljni i ilustrativni. Srž prvih poticaja sastoji se od stvaranja što zanimljivijih poetskih, glazbenih ili nekih drugih izričaja koji pobuđuju ideje ili osjećaje djece. Takve poticaje djeca prihvaćaju i oni u njima pobuđuju ideje ili osjećanja. Poslije dobre motivacije vrlo je lako dogovoriti s djecom uporabu određenog likovnog materijala i opća odgojno-obrazovna očekivanja sa smjernicama koje nikad ne nude gotova rješenja, već potiču djecu na autentična i originalna djelovanja. (Herceg, Rončević, Karlavaris, 2010: 73.)

Istraživanje u diplomskom radu započelo se uvodnim razgovorom autorice rada s djecom. Pitanja upućena djeci bila su motivacija za čitanje slikovnice Eve Montanari „Tko zna kako izgleda krokodil“. Djeca su pažljivo slušala pitanja i rado odgovorila na njih: "Tko zna kako izgleda krokodil, Kakve je boje? Gdje živi? Što jede?" Jedan je dječak znao navesti i vrste krokodila (crni kajman i aligator).

Nakon kratkog motivacijskog razgovora uslijedilo je interpretativno čitanje priče. Ova slikovnica svojom porukom pokušava djeci ukazati na činjenicu da stvarnost može imati sto lica, ovisno o tome tko je gleda; Uz rijeku afričke savane nalazi se škola u kojoj mladunčad uči čitati, pisati i crtati. Ponekad učenici sa školskog prozora gledaju dugi, nazubljeni rep koji klizi niz rijeku. Svi znaju da je to krokodilov rep, ali nikada nisu vidjeli kako krokodil uistinu izgleda. Roditelji su im pričali razne priče, ali sami nisu nikada vidjeli tu strašnu životinju. Jednoga dana Učitelj Slon predloži im da svatko pokuša nacrtati krokodila. Učitelj im objašnjava nešto o slikarskim pravcima na način razumljiv učenicima. Svaka je od životinja crtežom izrazila svoje viđenje krokodila.

Djeca su cijelo vrijeme zainteresirano i pažljivo slušala priču. Pažnju su im privukli i zanimljivi crteži u slikovnici. Nakon što su odslušali priču, odgovarali su na pitanja o istoj: „Kako je Mali Lav zamislio krokodila? Kako je Mala Gazela nacrtala svog krokodila? Kako

je Mali Majmunčić nacrtao svog krokodila? Tko je nacrtao krokodila koji zamalo izlazi kroz prozor? Kako su ostale životinje nazvale sliku Malog Majmunčića?“ itd. Nakon razgovora o priči autorica rada pokazala je djeci krokodila koji je sama napravila od kutije za jaja. U završnom dijelu djeca su dobila zadatak, služeći se olovkama i bojicama, pokušati nacrtati krokodila. Kako bi im crtanje bilo lakše, mogli su promatrati kartonskog krokodila.

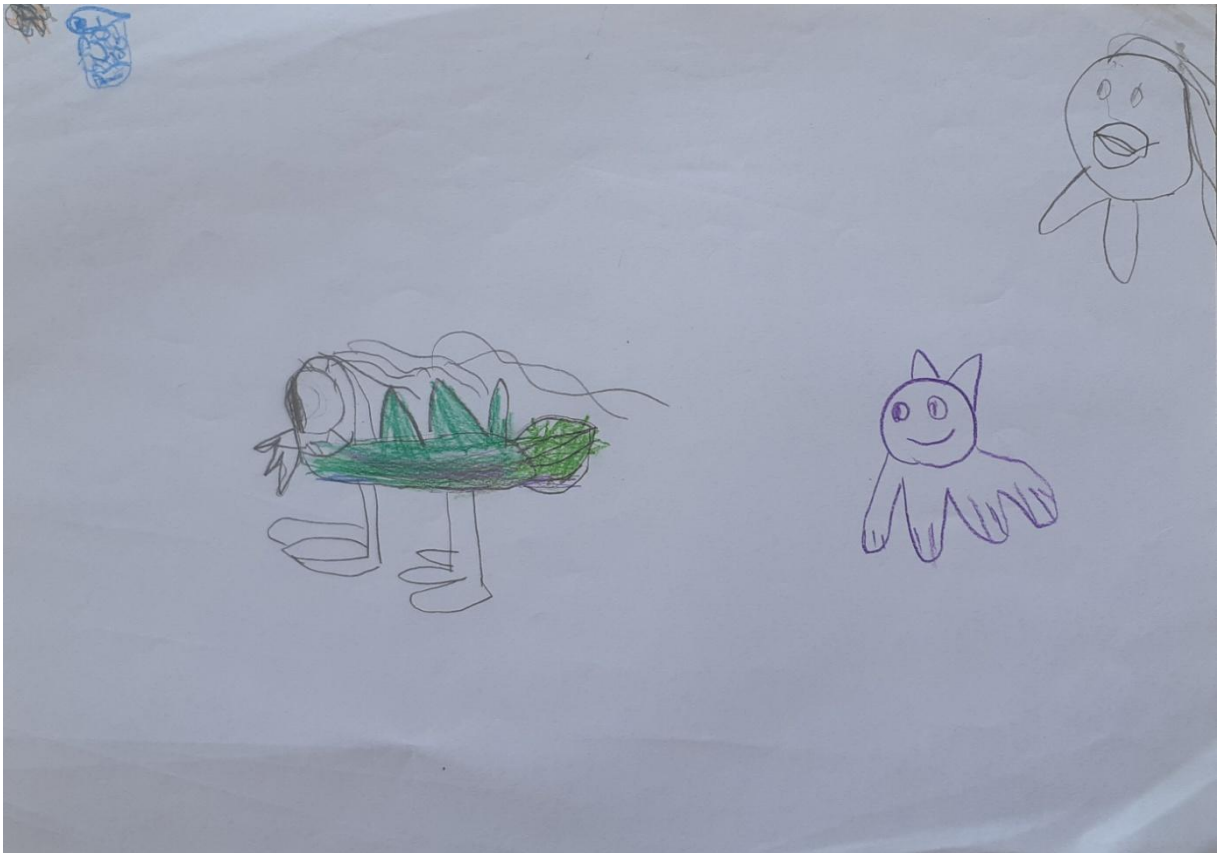
4. 6. Rezultati istraživanja

Za vrijeme samostalnog ostvaraja djecu sam obilazila, promatrala radove i hvalila ih. Iznenadujuće je bilo što su se neka djeca prisjetila detalja iz priče i nacrtala školu sa životinjama i krokodila u rijeci. Većina djece crtala je krokodile zelene boje. Jedan dječak je nacrtao crno-žutog krokodila uz objašnjenje da je to posebna vrsta krokodila koja se zove „kajman“ i crno-žute je boje. Sa svakim djetetom sam posebno porazgovarala o njegovom crtežu te sam nakon toga započela razgovor i sa drugom djecom o svim crtežima. Na završene dječje radove napisala sam inicijale djeteta, dob, rod i što je nacrtano. Zajedno smo pospremili radna mjesta i sobu te se uputili u sportsku dvoranu gdje su odrađene vježbe razgibavanja uz dječju pjesmu Bila mama Kukunka reproduciranu s cd-a. U nastavku se nastavilo s igrama na zadanu temu.

Na kraju sam se zahvalila djeci na sudjelovanju i sve ih pohvalila za zainteresiranost i aktivnost. Rad s djecom protekao je u opuštenoj i ugodnoj radnoj atmosferi.

Rezultatom ovog istraživanja smatram aktivno poticanje govorno jezičnog razvoja na temelju dječjeg crteža, odnosno razvijanja priče o tome što je nacrtano čime ujedno i proširuju svoj vokabular.

Slika 1: Krokodil, djevojčica V. K., 5 godina

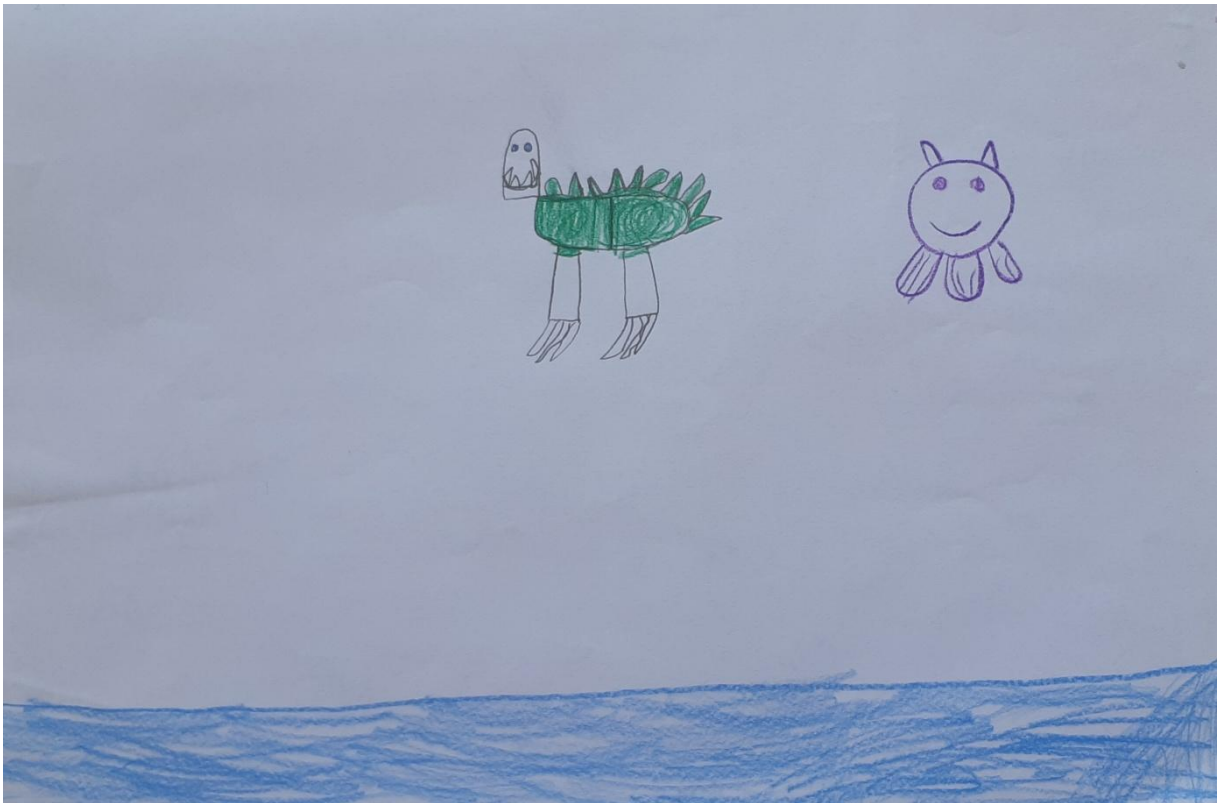
PITANJE: Što se nalazi na tvom crtežu?

ODGOVOR: Krokodil i njegova prijateljica hobotnica i riba.

PITANJE: Koje boje si koristila?

ODGOVOR: Zelenu i ljubičastu.

Slika 2: Krokodil, djevojčica A. Š., 5 i pol godina

PITANJE: Što se nalazi na tvom crtežu?

ODGOVOR: Krokodil i hobotnica.

PITANJE: Jesi li si ikad vidjela živog krokodila?

ODGOVOR: Nisam, ali sam vidjela hobotnicu kad ju je moj tata ulovio.

PITANJE: Znaš li možda koliko hobotnica ima krakova?

ODGOVOR: Hobotnica ima osam krakova.

Slika 3: Škola za životinje, djevojčica N. L., 6 godina

PITANJE: Šta se nalazi na tvom crtežu?

ODGOVOR: Ja sam nacrtala školu za životinje, leptira i stablo.

PITANJE: Koje boje si koristila?

ODGOVOR: Plavu, zelenu, smeđu, sivu.

PITANJE: Koju boju si mi zaboravila reći? Koje boje ti je voće na stablu?

ODGOVOR: Crvene.

PITANJE: Kako se zove to voće?

ODGOVOR: Jabuke.

PITANJE: Kojom bojom si napisala svoje ime?

ODGOVOR: Rozom.

Slika 4: Škola za životinje, djevojčica M. M., 6 godina

PITANJE: Što se nalazi na tvom crtežu?

ODGOVOR: Ja sam nacrtala školu za životinje iz slikovnice koju si nam pročitala i krokodila kojeg ostale životinje gledaju iz škole.

PITANJE: Koje životinje se nalaze u tvojoj školi?

ODGOVOR: Žirafa i nilski konj.

PITANJE: Jesi li ikada vidjela te životinje uživo?

ODGOVOR: Da, kad sam bila s mamom, tatom i sekom u zoološkom vrtu vidjela sam krokodila.

Slika 5: Škola za životinje L. M., djevojčica 6 godina

PITANJE: Što se nalazi na tvom crtežu?

ODGOVOR: Škola.

PITANJE: Čija škola?

ODGOVOR: Od životinja.

PITANJE: Koje životinje idu u nacrtanu školu?

ODGOVOR: Majmuni i žirafe.

PITANJE: Znaš li možda gdje živi majmun? I čime se hrani?

ODGOVOR: Živi u džungli i najviše voli jesti banane.

Slika 6: Škola za životinje, djevojčica L. M., 6 godina

PITANJE: Koje boje si koristila?

ODGOVOR: Zelenu, ljubičastu, smeđu, žutu, rozu i plavu.

PITANJE: Koja ti je najdraža boja?

ODGOVOR: Roza.

PITANJE: Zašto roza?

ODGOVOR: Zato što je roza boja za djevojčice.

Slika 7: Krokodil, dječak V. Đ., 5 godina

PITANJE: Što se nalazi na tvom crtežu?

ODGOVOR: Ja sam nacrtao krokodila u uzburkanoj rijeci.

PITANJE: Zašto je rijeka na tvom crtežu uzburkana?

ODGOVOR: Zato što je upravo jaka nevera i krokodil pokušava pobjeći negdje gdje nema nevere.

Slika 8: Krokodil, dječak L. D., 6 i pol godina

PITANJE: Što je najveće što se nalazi na tvom crtežu? Kojom bojom je to prikazano?

ODGOVOR: Najveći je krokodil, zelenom bojom.

PITANJE: Znaš li možda čime se krokodil hrani?

ODGOVOR: Svim životinjama koje žive u vodi i oko nje.

PITANJE: Znaš li možda koje su to životinje?

ODGOVOR: Ribe, bube, muhe, žabe, a možda i neke veće životinje ako ih uspije uhvatiti.

Slika 9: Škola za životinje, dječak I. L., 4 godine

PITANJE: Što si nam ti nacrtao?

ODGOVOR: Školu sa životinjama i životinje u njoj.

PITANJE: Koje boje je tvoja škola za životinje?

ODGOVOR: Žute i crvene.

PITANJE: Gdje se nalazi tvoja škola za životinje? Koje je boje tlo?

ODGOVOR: Na livadi zelene boje.

Slika 10: Škola za životinje, dječak A. G., 5 godina

PITANJE: Možeš mi molim te nabrojati što si nam ti sve nacrtao?

ODGOVOR: Ja sam nacrtao školu za životinje i unutra životinje koje uče, stepenice po kojima životinje idu u školu. Stabla, cvijeće, rijeku i u njoj krokodila.

PITANJE: Koje se sve životinje nalaze na tvom crtežu?

ODGOVOR: U školi se nalazi žirafa, majmun, nosorog i gazela, u rijeci je krokodil. Nacrtao sam još i lisicu i leptira.

PITANJE: Sjećaš li se možda koja se još životinja spominje u priči, a ti je nisi nacrtao?

ODGOVOR: (uz pomoć druge djece) Lav!

Slika 11: Krokodil-kajman, dječak D. V., 5 godina

PITANJE: Što se nalazi na tvom crtežu?

ODGOVOR: Krokodil kajman.

PITANJE: Po čemu se ovaj krokodil razlikuje od ostalih krokodila koji su nacrtali tvoji prijatelji?

ODGOVOR: Po boji.

PITANJE: Koje boje je ovaj krokodil?

ODGOVOR: Crno-žute boje.

PITANJE: Poznaješ li još koje vrste krokodila osim kajmana?

ODGOVOR: Znam, nilski krokodil, aligator i kajman.

Slika 12: Krokodil, dječak M. P., 4 godine

PITANJE: Što se nalazi na tvom crtežu?

ODGOVOR: Krokodil.

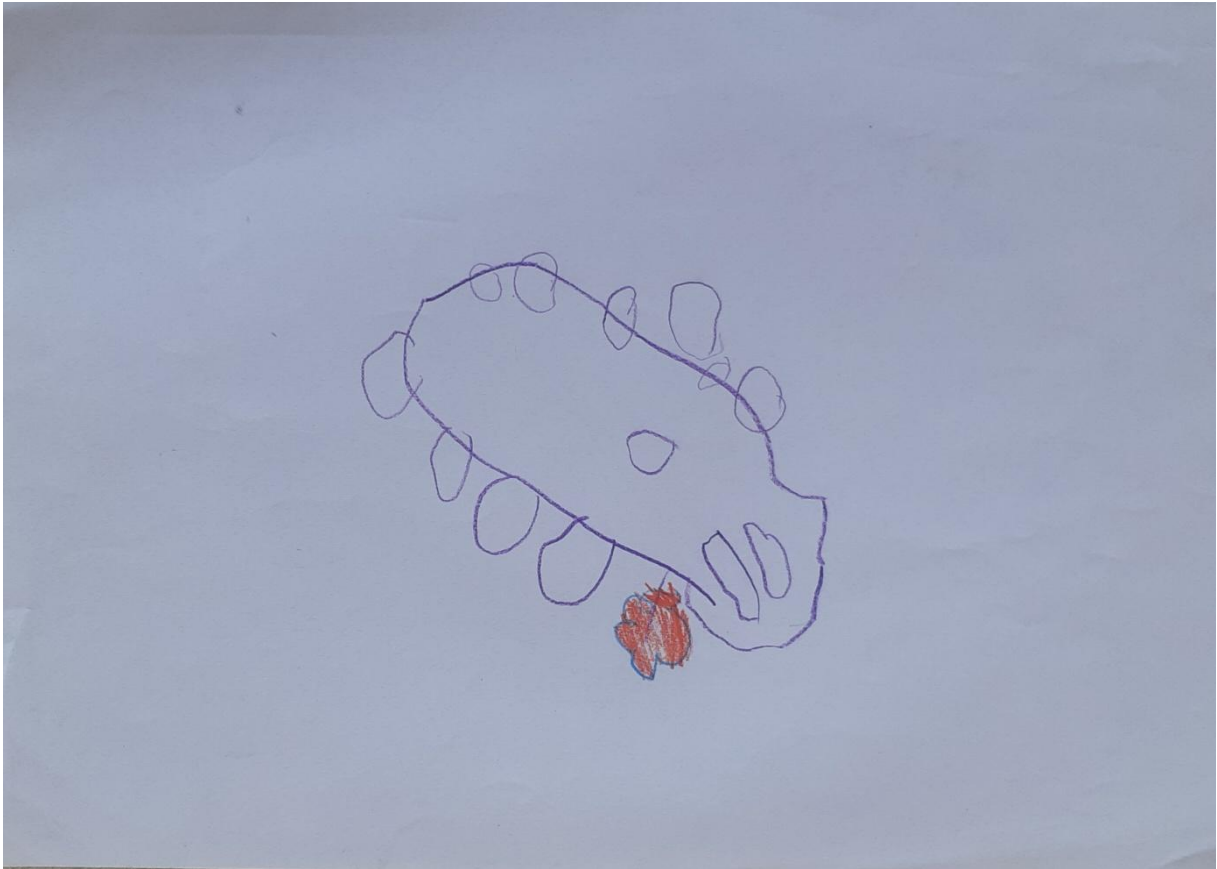
PITANJE: Koje je boje krokodil?

ODGOVOR: Zelene.

PITANJE: Koja je tvoja najdraža boja?

ODGOVOR: Svijetloplava.

Slika 13: Krokodil, djevojčica J. Š. , 3 godine

PITANJE: Što se nalazi na tvojoj slici?

ODGOVOR: Krokodil.

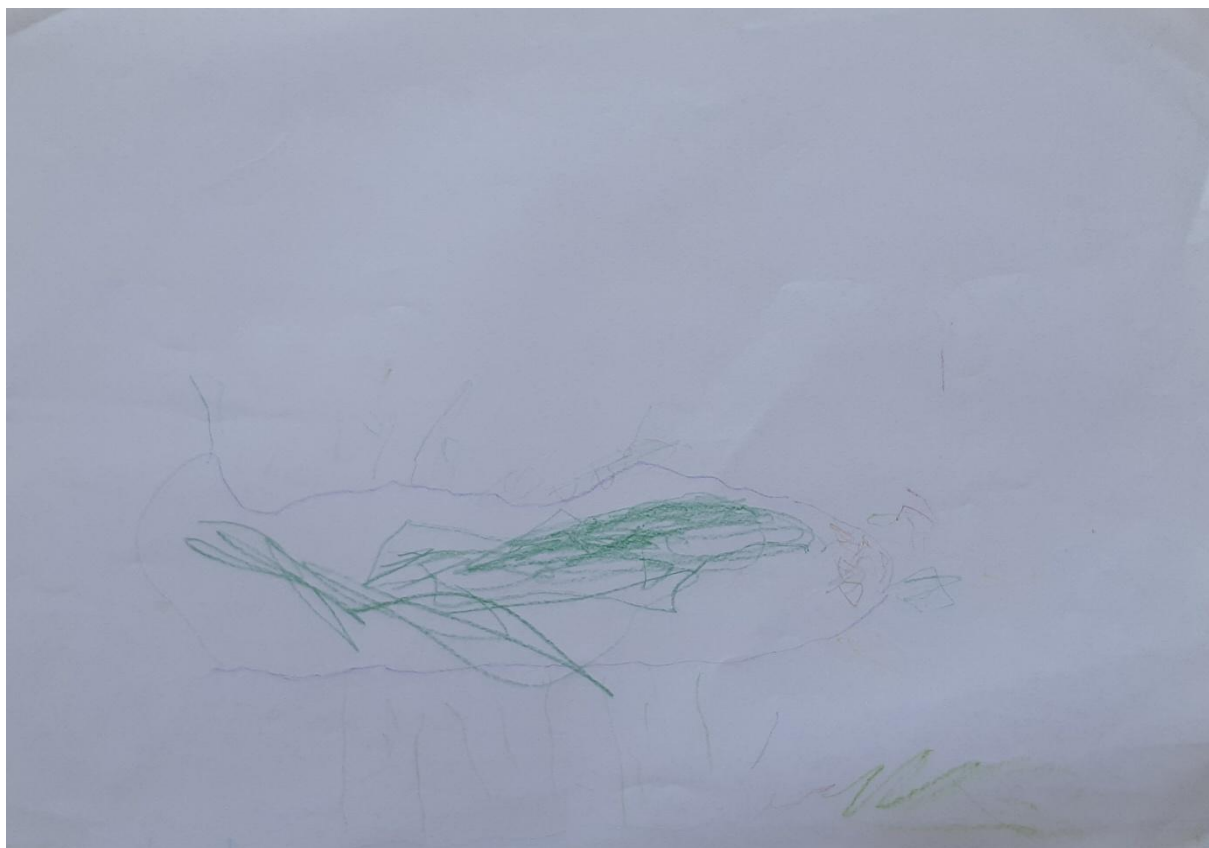
PITANJE: Koje boje je tvoj krokodil?

ODGOVOR: Ljubičaste.

PITANJE: Znaš li ti možda čime se krokodil hrani?

ODGOVOR: Ribama.

Slika 14: Krokodil, dječak L. R., 3 godine

PITANJE: Što si nam ti nacrtao?

ODGOVOR: Krokodila.

PITANJE: Koje boje je krokodil?

ODGOVOR: Zelene.

5. ZAKLJUČAK

Govor, kao temelj ljudske komunikacije, značajan je za cjelokupan razvoj djeteta. Uloga je umjetnosti poticati dječju kreativnost i vještinu u samostalnom stvaranju i razvoju, uključujući i u razvoju govora i njegovom obogaćivanju rječnika. Iz tih se razloga djeci treba omogućiti bavljenje umjetnošću od najranije dobi. Razvoj govora teče usporedno sa kognitivnim, motoričkim i psihološkim razvojem djeteta.

Na osnovi provedenog istraživanja može se zaključiti da razni oblici umjetnosti utječu na poticanje govornog izražavanja u predškolarca i na razvoj cjelokupne osobnosti djeteta jer razvoj govora prati psihološki i kognitivni razvoj djeteta te ostalih sposobnosti. Radom je dokazana uzročno-posljedična veza likovnih i jezičnih elemenata.

Likovna je umjetnost primarna u susretu djeteta s umjetnošću što se izravno povezuje s govorom. Dijete će govorom izraziti, opisati crtež, povezati sliku i riječ.

U predškolskoj dobi osnova umjetničkog izražavanja je likovno stvaralaštvo. U provedenom istraživanju pokazao se način utjecaja likovnog izričaja i izražavanja na sposobnost dječjeg govornog izražavanja. Djeca su se izrazila u likovnoj i jezičnoj, tj. govornoj aktivnosti. Razgovarala su, odgovarala na pitanja, promatrala likovni predložak, glazbom, crtežom i pokretom se izrazila.

U opuštenoj atmosferi stvaranja, s izmjenom različitih umjetničkih oblika u djece su potaknute jezične aktivnosti; govorno izražavanje i razvoj govornih vještina.

Svojim doprinosom u istraživanju teme rada obogatila sam svoje osobno i profesionalno iskustvo i potvrdila tezu da je zadatak svih u radu s djecom poticati dječje jezično stvaralaštvo različitim oblicima umjetničkog izražavanja.

Literatura

Monografije:

Anrešić, D., Benc Štuka, N., Gugo Crevar, N., Ivanković, I., Mance, V., Mesec, I., Tambić, M. (2010). *Kako dijete govori*. Planet Zoe d.o.o.

Crnković, M. (1967). *Dječja književnost*. Zagreb:Školska knjiga.

Herceg, Rončević, Karlavaris, (2010). *Metodika likovne kulture rane i predškolske dobi*. Zagreb: Alfa d.d.

Mandeš, B., Ivon, H. & Pivac, D., (2012). *Umjetnički poticaji kroz proces odgoja i obrazovanja*. Magistra ladertina.

Miočić, M., (2012). *Kultura predškolske ustanove u svijetu glazbenih kompetencija*. Magistra ladertina.

Petrović Sočo, B., (1997). *Dijete, odgajatelj i slikovnica*. Zagreb: Alineja.

Posokhova, I. (2004). *Razvoj govora i prevencija govornih poremećaja u djece*. Zagreb: Ostvarenje.

Slunjski, E., (2013). *Kako djetetu pomoći da (p)ostane kreativno i da se izražava jezikom umjetnosti*. Zagreb: Element

Šmit, M. B., (2001). *Glazbom do govora*. Zagreb: Naklada Haid

Velički, V., Katarinčić, I., (2011). *Stihovi u pokretu*. Zagreb: Alfa

Online članci:

(<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=22886>) Pristupljeno 4. rujna 2018.

Popis slika:

Slika 1: Krokodil

Slika 2: Krokodil

Slika 3: Škola za životinje

Slika 4: Škola za životinje

Slika 5: Škola za životinje

Slika 6: Škola za životinje

Slika 7: Krokodil

Slika 8: Krokodil

Slika 9: Škola za životinje

Slika 10: Škola za životinje

Slika 11: Krokodil-kajman

Slika 12: Krokodil

Slika 13: Krokodil

Slika 14: Krokodil

Sažetak

Svako se dijete individualno razvija i potrebno ga je promatrati u socijalnom okruženju uvažavajući njegove predispozicije. Zadaća je svih u radu s djecom, u svakom području i razdoblju, pravilno poticati njihov razvoj. Za cjelokupan razvoj važan je govor. Da bi se govor očekivano razvijao, važno je uvažavati osnovna načela razvoja govora. Poticanje govora, osim roditelja, provode i odgojitelji u različitim situacijama koje koriste za izazivanje spontanog govora djece. Umjetnost je zaslužna u razvoju osobnosti djeteta i pozitivno djeluje na djetetov razvoj; intelektualni, tjelesni, estetski. Od najranije dobi djeca pokazuju zanimanje za razna umjetnička područja. Raznim oblicima umjetničkih područja razvija se kreativno mišljenje i potiče usvajanje govora kod djece. Važnost likovne umjetnosti u razvoju predškolske djece ogleda se u razvoju likovne sposobnosti, odgojnih i terapijskih ciljeva. U ovom je radu prikazan utjecaj likovne umjetnosti na govorno izražavanje djece predškolske dobi. Rad je koncipiran u dva dijela; teorijski i praktični dio. U teorijskom dijelu opisani su ključni pojmovi i načela razvoja govora, a u praktičnom dijelu povezanost i utjecaj likovne umjetnosti na razvoj govora.

Ključne riječi: dijete, predškolska dob, govor, umjetnost, likovna umjetnost

SUMMARY

Every child is developing in its own way and therefore we are meant to overlook the situation when he is in his own social environment, by taking in consideration his abilities if possible. It's a task of all who work with children to develop child's growth in that matter under no condition. One of the most important things in this development it's a child's ability of speech. In order for speech to develop it's important to follow the main rules of speech development. To get children to speak it's mainly the parents' responsibility, but not only theirs, the babysitters play a big role in that situation. Another big thing that plays a role in children's speech development is art, intellectually, physically and esthetically. From the early age children show interest in art, using art in different forms we develop children's creative thinking and helps them to evolve their ability to speak. In the development of artistic capabilities in children we can see how important is art and being creative in a therapeutic way. This seminar represents how important is the development of art and how significant it is to developing a child's speech. The seminar is divided in two parts; theoretical and practical. The theoretical part describes the key elements of the speech development and the practical part the connection in between art and speech development.

Key words: child, preschool age, speech, art.